

Фещенко Валентина Михайлівна,
*доктор економічних наук,
професор кафедри економічної теорії
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»*

ЦИВІЛІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ НАУКОВОГО ДОРОБКУ СЕРГІЯ ПОДОЛИНСЬКОГО

Необхідно зауважити, що українська школа фізичної економії посідає особливе місце у вітчизняній економічній науці. Вона — міждисциплінарна у своїх методологічних підходах, неоднозначна у висновках, багатогранна в проблематиці досліджень та актуальна у своїх засадничих ідеях для сучасної глобалізованої економіки.

У працях видатних науковців цієї школи Сергія Подолинського, Володимира Вернадського та Миколи Руденка було зроблено спробу інтеграції природничо-наукових і гуманітарних знань в цілісну світоглядну наукову конструкцію по вивченню системи Природа — Суспільство — Людина та запропоновано новий науковий підхід до аналізу суспільно-економічних процесів, що поєднав економічну діяльність людини з проблемами збереження і нагромадження загальної світової енергії; підхід, що спрямований на дослідження розвитку суспільства у взаємодії з навколишнім природним середовищем та на мінімізацію ризиків катастрофічних змін у живій природі та на планеті в цілому. Доробок засновників української наукової школи фізичної економії виступає теоретичним підґрунтям для пошуку відповідей на низку нагальних проблем, найгострішими з яких є економічні, соціальні, екологічні, що породжені сучасними світогосподарськими реаліями.

У багатстві наукових здобутків національної школи фізичної економії особливу увагу слід звернути на постать Сергія Подолинського (1850–1891), який власне започаткував нову парадигму дослідження суспільства (відмінну від існуючих на той час в західноєвропейській економічній науці), поклавши в її основу енергетичну теорію та поєднавши, за відомим висловом Ф. Енгельса, «фізичне з економічним». Тобто, вченим було створено симбіоз у вивченні природи і суспільства як цілого, що відкрив

нові можливості аналізу глибинних рис і закономірностей розвитку людської цивілізації загалом, та заклав основи для подальших розробок у працях В. Вернадського та М. Руденка.

Наукова творчість С. Подолинського надзвичайно багатогранна. Вона поєднує національні, культурні, економічні, природничі, екологічні та глобальні аспекти наукового пошуку українського вченого. Як людина освічена, С. Подолинський усвідомлював об'єктивний характер економічних законів і необхідність заміни феодалізму ринковими формами господарювання. У праці «Ремесла і фабрики на Україні» він розкриває три стадії їхньої генези: «...ремесло, мануфактуру і великий фабричний здобуток» [1, с. 139], а також наголошує на загостренні суперечностей нового капіталістичного ладу.

Однак, про становлення капіталістичної системи господарювання писало багато економістів різних наукових шкіл і теоретичних напрямів. Особливість і цінність досліджень С. Подолинського цього періоду («Ремесла і фабрики на Україні», «Життя і здоров'я людей на Україні», «Про багатство та бідність» тощо) полягає в тому, що він аналізував реальне соціоекономічне становище українського народу, писав українською мовою (попри те, що вже діяв відомий Емський указ 1876 р.), писав для українців. Вчений високо цінував ставлення українців до праці, їх підприємливість, працьовитість, їхні духовні якості, толерантність, ощадливість та інші чесноти своїх земляків, але при цьому змушений був констатувати їхній злидений рівень життя, неосвіченість, бідність. І пов'язував таке становище з відсутністю української державності.

Царське самодержавство вчений вважав «тюрмою народів», де українська нація потерпала від національного гноблення. Можливо, це, а також його послідовна громадянська позиція борця за соціальне та національне визволення свого народу спричинилися до того, що С. Подолинський разом з М. Драгомановим та М. Павликом підготували «Програму» так званої періодичної «Громади» (основним автором документу був саме С. Подолинський) [2]. Вчений виступив з різкою критикою російського «общинного» соціалізму, писав про необхідність національної єдності, самостійної економічної діяльності, створення кредитних кооперативів українців як форми їхнього економічного самозахисту, долучаючись таким чином до формування національної свідомості українського народу.

Але безумовно працюю, в якій С. Подолинський запропонував новий цивілізаційний підхід до вивчення суспільно-економічних

явищ і яка лягла в основу становлення вченого як фундатора школи фізичної економії, було дослідження «Праця людини та її відношення до розподілу енергії» (1880). Спираючись на наукові розробки в галузі соціально-економічних та природничих наук: фізики, хімії, біології, механіки, С. Подолинський поєднав творчі здобутки в цих галузях знань та по-новому підійшов до аналізу економічної сутності праці. Він розкрив енергетичні властивості людської праці та показав її як головний засіб збереження і нагромадження енергії на землі. На його думку, праця — це не лише трудові затрати а, насамперед, діяльність, пов'язана з регулюванням і нагромадженням потоків енергії на основі використання енергії Сонця.

Тобто, досліджуваним *об'єктом* в роботі є енергія, *суб'єктом* — людина. Разом вони утворюють систему, детерміновану природою. Цим дослідженням вчений зробив вагомий внесок у становлення нової економічної парадигми, в яку енергетична теорія суспільного розвитку увійшла як одна з важливих системоутворюючих складових. Сформулювавши концепцію «енергетичного бюджету людства», С. Подолинський тим самим впритул підійшов до аналізу глобального рівня господарювання.

Сьогодні методологічні підходи та концепції фізичної економії набувають особливої актуальності. Адже в своїх дослідженнях вони виходять, по-перше, із вивчення системи Природа — Суспільство — Людина в її цілісності. По-друге, у працях С. Подолинського та його послідовників до вивчення вказаної системи були залучені позаекономічні чинники впливу на її розвиток: науково-технічні, екологічні, геофізичні, енергетичні тощо. Творче використання сучасною наукою креативних ідей фізичної економії, на наш погляд, здатне істотно поглибити теоретичний аналіз актуальних проблем сучасної економіки, розуміння проблем та викликів сучасного економічного розвитку людства та забезпечення його від катастрофічних наслідків порушення екологічного балансу планети.

Список використаних джерел

1. Подолинський С. Вибрані твори / упоряд. Л. Я. Корнійчук. Київ: КНЕУ, 2000.
2. Драгоманов М., Павлик М., Подолинський С. Програма. *Громада. Український часопис*. 1880. № 1 (ноябрь–декабрь). С. 1–4.